

Irja Idman & Timo Uusitupa

Terveysvalistus joukkotiedoksessa

Yritelmä

"...Tarkoituksena on terveys-opiilisten tietojen levittäminen kansamme kaikkiin kerroksiin. ...Tämä tehtävä ei ole helppo varsinkin kun ottaa huomioon, kuinka taipuisa vanhoilla-olijaisuuteen kansamme on. Lehden pyrintönä tulee sen vuoksi olemaan asettua niin hyvin kuin voi maassamme vallitsevien omiutuisten olosuhteiden kannalle ja saada kirjoituksensa sellaiseksi, että rahvaskin niitä tajuaa."¹ Näin määritteli lehtensä tehtävää Suomen Terveydenhoitolehden päätoimittaja Konrad Relander vuonna 1889. Vuonna 1975. - tuolloin lehden nimi oli muuttunut Kotilääkäriksi - päätoimittaja Ritva Laurila luonnehti uudistetun lehden tehtävää seuraavalla tavalla: "Me tuomme nyt lääkärin potilaan luo."² Lehden luonne näyttää siis tuona lähes sadan vuoden aikavälinä muuttuneen huomattavasti. Vuonna 1889 kehti kirjoitti terveydestä eri tavoin ja erilaisiin päämääriin pyrkien kuin vuonna 1975. Sitä, mistä tuossa muutoksessa on kyse, koetamme tässä artikkelissa alustavasti valottaa.

Artikkelimme perustuu lääkintöhallituksen toimeksiannosta tehtyyn esitutkimukseen tupakka- ja terveysvalistuksesta joukkotiedotuksessa.³ Esitutkimuksen kohdealueek-

si rajautui joukkotiedotus ja sen sisältämä terveysinformaatio. Vaikka ensisijaisena kiinnostuksen kohteena näin olikin terveysinformaatio, oli tutkimusongelman kehittämisessä kuitenkin lähdettävä liikkeelle joukkotiedotuksesta. Sehän muodostaa niin sisältöjensä kuin journalististen muotojensakin kautta sitä mekanismia, jonka kautta terveysvalistus tavoittaa kohteensa. Näin ollen olikin aluksi kysyttävä, millä tavalla tämä yhteiskunnallinen mekanismi toimii.

1 JOURNALISMIN YHTEISKUNNALLISUUS JA TERVEYSKIRJOITTELU

Tiedotusopillisessa keskustelussa viime aikoina yleiseksi tullut tapana kuvata joukkotiedotuksen yhteiskunnallista luonnetta on sanoa silmä olevan yhteiskunnallisena instituutiona kaksinainen luonne: yhtäältä se on taloudellista liiketoimintaa ja toisaalta ihmisten tietoisuuteen vaikuttavaa ideologista toimintaa. Näiden kahden funktion katsotaan toteutuvan toisiinsa kietoutuneina siten, että joukkotiedotuksen sanotaan toteutuvan taloudellista funktiotaan sisällöllisten muotojensa ja aineistojensa kautta. Näin on yleensä päädytty pohtimaan joukkotie-

dotuksen funktiota talouden piirissä yhtäältä ja sen roolia ideologisena vaikuttajana toisaalta.

Joukkotiedotuksen ideologisten tehtävien erittely on johdattanut tutkijat pohtimaan joukkotiedotuksen asemaa yhteiskunnallisen valvankäytön välineenä, hegemonian ylläpitäjänä, erilaisten yhteiskunnallisten intressien edustajana, politiikan instrumenttina jne. Kaiken kaikkiaan näin on päädytty varsin yleisellä yhteiskuntatieteellisellä tasolla pohtimaan joukkotiedotusta ja huomattu sen olevan historiallisen kehityksensä kulussa suhteellisen itsenäisen aseman saavuttanut yhteiskunnallinen toimiala.

Edellä esitetty havainto on siinänsä tärkeä. Erilaisten, joukkotiedotuksen kautta yleiseen mieliteeseen vaikuttamaan pyrkivien yhteiskunnallisten tahojen tulisi-kin toimiansa suunnittelussa lähtee liikkeelle tämän seikan oivaltamisesta: nykyaikainen joukkotiedotus on oma maailmansa, jossa ovat vallalla sille spesifit toimintatavat ja pelisäännöt. Tuohon maailmaan tavoitteleva ulkopuolinen joutuu näihin sääntöihin mukautumaan.

2 KATSAUS JOURNALISMIN TEORIOIHIN

Edellä lyhyesti hahmoteltu joukkotiedotuksen yhteiskunnallisen luonteen kuvaus ei kuitenkaan sano vielä kovin paljon siitä, miten tällainen kaksoisfunktion omaava joukkotiedotus toimii, minkälaisia ovat sen journalistiset lait. Näihin kysymyksiin tiedotusoppineilla ei toistaiseksi olekaan esitettävänä yksiselitteisiä tai kokonaisvaltaisia vastauksia. Sen sijaan on olemassa useitakin yksittäisiä teorioita, jotka kukin va-

lottavat omalta kannaltaan journalismin kenttää.

Lehdistöteorioiden avulla on perinteisen tiedotusopin piirissä pyritty kuvaamaan joukkotiedotuksen toimintatapoja ja -periaatteita erilaisissa yhteiskuntajärjestelmissä. Yleensä näitä teorioita esitetään neljä: autoritaarinen lehdistön malli, liberalistinen teoria, journalistien ammatillista vastuuta korostava sosiaalisen vastuun teoria sekä sosialististen maiden journalismia luonnehtiva marxilainen lehdistöteoria.⁵ Näistä tämän esityksen kannalta kiinnostavana voidaan pitää erityisesti ns. sosiaalisen vastuun teoriaa. Siihen kytkeytyvillä ajatuksilla on merkitystä valistusstrategioiden suunnittelun kannalta.

Sosiaalisen vastuun teoria muodostaa nimittäin tällä hetkellä sen viitekehyksen, jonka puitteissa journalistien koulutus useissa läntisissä markkinatalousmaissa (myös Suomessa) toteutuu. Sen voidaan näin ollen ajatella olevan keskeisenä elementtinä nykyajan journalistien ammatillisessa itseyttäytymässä. Tunnusomaista tälle itseyttäytymälle on journalistin ammatillisen etiikan ja sosiaalisen vastuuntunnon korostaminen. Journalistin olisi oltava totuuden pyrkivä, objektiivisia tosiasioita kunnioittava, kriittinen ja vastuunsa julkisten tietovirtojen "haltijana" tunteva.

Erilaisten valistuspyrkimysten kannalta edellä esitetty näyttäisi tarjoavan hyvän ja otollisen maaperän. Voisivathan valistajat näin pyrkiä vaikuttamaan juuri journalistien vastuuntuntoon vedoten. Käytännössä mahdollisuudet vaikuttaa tätä kautta lienevät kuitenkin melko vähäiset, koska yksittäisen journalistin toiminnan vapausas-

teet ovat rajalliset. Vaikka journalistit laajemminkin asennoituivat myönteisesti valistuspyrintöihin, ei se vielä takaisi valistussanomien esille pääsyä joukkotiedotuksessa. Tässäkin suhteessa journalismin objektiiviset lait ja institutionaaliset puitteet ovat määrääviä, yli yksittäisen journalistin (ja valistusviranomaisen) tahdon käyviä.

Aubrey Beardsley: Journalisti

Utiskriteereillä tarkoitetaan yleensä niitä normeja tai arviointiperusteita, joiden nojalla joukkotiedotus sisältönsä valikoi. Nykyisin katsotaan tiedotusvälineiden kaikkein yleisimmin soveltavan ns. kaupallisia utiskriteereitä, joissa - kuten nimestäkin voi arvata - aiheen kaupallinen myyvyys nousee päällimmäiseksi valinnan

perusteeksi.

Ajatus uutiskriteereistä on kuitenkin myös tämän tutkimusteen kannalta kiinnostava. Sisällön-analyyttisen tutkimuksen avulla voitaisiin nimittäin tutkia, minkälaisia ovat ne todelliset uutiskriteerit, joita terveysinformaation kohdalla sovelletaan. Painotusko niissä asia eli terveys, organisaatiot eli erilaisten viranomaisten toimet vai kenties politiikka eli erilaiset etuvastakohtaisuudet? Ovatko kriteerit historiallisesti muuttuvia ja jos ovat, minkä suuntaista muutos on? Tämän tapaisiin kysymyksiin sisällönanalyysillä voitaisiin etsiä vastauksia. Joitakin alustavia viitteitä vastauksista antaa jo suoritettu esitutkimus, josta kuitenkin enemmän tuonnempana.

3 UNIVERSAALIJOURNALISMI TERVEYDEN (JA TUPAKOINNIN) TEMATISOIJANA

Edellä esiteltyjä journalismin eri puolia valottavia teorioita kattavampana voidaan pitää Kauko Pietilän kehittälemää teoriaa universaalijournalismista. Pietilän mukaan pääomamuotoisen joukkotiedotuksen - hänen mukaansa tämä on joukkotiedotuksen hallitseva muoto läntisissä markkinatalousmaissa - journalismi on ns. universaalijournalismia. Tämän tunnusomaisin piirre on objektiivisuuden korostaminen eli pitäytyminen objektiivisissa ajatusmuodoissa. Kauko Pietilä sanoo: "Tässä onkin se kaikkein tärkein seikka, joka erottaa nykyaikaiset journalismimuodot historiaan jääneistä: niiden konstitutiivisia kategorioita ovat *havainnot* ja *tosiasiat*...sekä tosiasioihin perustuvat tieto-operaatiot kuten *tulkinta*, *kommentointi* ja *yleistävä*

päättelemisen, joiden tulisi noudattaa jotakin *induktion logiikkaa* totuuden ja objektiivisuuden saavuttamiseksi."⁶

Universaalimuotoisen journalismin korkein normi on siis objektiivisuus ja tuota normia kunnioittavan journalistin tehtäväksi tulee havaintojen ja tosiasioiden totuudenmukainen ja mahdollisimman monipuolinen välittäminen yleisöille. Subjektiivinen, arvottava aines on siis tälle journalismille vierasta ja vain objektiivisin ajatusmuodoin toteutuva tulkinta, kommentointi ja päättelemisen sallitaan.

Pietilä erottaa universaalijournalismissa kaksi erilaista muotoa, nimittäin universaalisanalyyttisen ja universaalisanalyttisen muodon. Hän itse luonnehtii näitä variantteja seuraavalla tavalla: "On tietysti eroja nykyjournalismin eri haarojen välillä - kulinaristisen ja analyttisen suunnan välillä. Oikeastaan vain analyttinen journalismi on normin mukaista, normaalijournalismia [objektiivisissa ajatusmuodoissa pitäytyvä - lisäys I. Idman], ja sitä voidaankin pitää sofistikoituneena ideologisena journalismin muotona. Kulinaristinen suunta on vastaavasti karkeasti ideologinen journalismimuoto, joka melko helposti myös tunnustetaan ideologiseksi. Mutta kumpikin muoto pitäytyy havainnollisesti toden piirissä. Kun edellinen työstää tosiasia-aineistoa kvantitatiivisesti yhteiskunnan ns. päätöksentekijöille sopivaksi luettavaksi, niin jälkimmäinen työstää samaa aineistoa dramatisoivasti mahdollisimman houkuttelevaksi käsitteelliseksi." ⁷

Pietilän mukaan journalismin kehitys on sen suuntainen, että kulinaristinen lehtimuoto on yleistymässä ja analyttinen lehtimuoto

väistymässä. Näiden muotojen ohella on Pietilän mukaan monissa markkinatalousmaissa olemassa vielä kolmas lehtimuoto, poliittinen sanomalehti. Tätä Pietilä pitää kuitenkin väistymässä olevana historiallisena jäänteinä.

Paneutumatta tässä yhteydessä tarkemmin Pietilän ajatuksiin universaalijournalismista, voimme tehdä seuraavan, tutkimusteeman kehittelyä eteenpäin vievän tulkinnan. Olettakaamme, että suomalaisen joukkotiedotuksen kentässä tällä hetkellä sanomalehdistö edustaa journalistiselta suunnaltaan joko analyttistä journalismia tai universaalijournalismilta vaikutteita omaksunutta puoluepoliittista lehdistöä. Aikakauslehdistö puolestaan edustaisi Pietilän journalismikonseptiossa kulinaristista suuntaa. Tämän olettamuksen pohjalta voidaankin jo hahmotella sisällönanalyttisen terveystutkimuksen teemoja.

4 UNIVERSAALIS-ANALYYTTINEN JOURNALISMI; TERVEYS (JA TUPAKOINTI) JOURNALISTISESTI ARTIKULOIDUN POLITIIKAN MOMENTTINA

Sanomalehdistö on ensinnäkin muiden yhteiskunnallisten funktioidensa ohella myös politiikan foorumi.⁸ Se tarjoaa politiikalle areenan, jonka kautta se (politiikka siis) voi pitää yllä yhteyttä "alkuperäisiin agentteihinsa" eli äänestäjiin. Toiseksi voidaan ajatella, että analyttistä suuntaa edustava sanomalehdistö on juuri sellainen journalistinen muoto, joka on politiikan kannalta tarkoituksenmukaisin. Objektiivisin tieto-operaatioin toteutettava näkökantojen argumentointi on juuri sitä, mitä politiikka tarvitsee ja mille sanomalehdistö voi tarjota kanavan. Tätä

"yhteyttä" edustavat puhtaimmillaan sanomalehtien pääkirjoitukset, poliittiset katsaukset ja artikkelit.

Kolmanneksi myös Listeen selvitysten⁹ tulokset puoltavat sitä, että sanomalehtien kirjoittelua analysoidaan juuri politiikan kontekstissa. Tupakkalaki on hänen mukaansa päässyt esille lehdistössä silloin, kun se on ollut poliittisesti ajankohtainen kysymys. Tämä havainto ei ole merkityksetön. Se sanoo nimittäin jotakin sanomalehdistön tupakkainformaatioon soveltamista uutiskriteereistä. Tupakka sinänsä ei vielä ole uutisarvoinen asia; uutisarvoa sillä on vasta sitten, kun sen suhteen tehdään jotakin, tässä tapauksessa hallinnollisia ja poliittisia ratkaisuja. Samanlaisia viitteitä terveyskirjoittelusta yleensä saatiin tuonempänä tarkasteltavassa esitutkimuksessa.

Joukkotiedotus on kuitenkin myös muuta kuin sanomalehdistö. Toisaalta myös politiikan ja talouden kietoutuminen tupakointiin voi olla monitahoisempaa ja suodattuneempaa kuin esimerkiksi Listeen sanomalehtikirjoittelun analyyseissa on osoitettu. Näin ollen on aiheellista syventää näkökulmaa. Niin sanottu ruohonjuuritaso on tuotava mukaan analyyseihin. Siinä tarvitsemme aikakauslehdistöä.

5 UNIVERSAALIS-KULINARISTINEN JOURNALISMI; JOURNALISMI ARKIELÄMÄN TERVEYSKÄSITYSTEN SEKA TUPAKKAROOLIIEN JA -TOTTUMUSTEN HEIJASTAJANA

Universaalisen journalismin kulinaristinen muoto on tiukemmin havainnollisessa pitäytyvää ja maailmaa yksittäisten havaintoseikkojen kautta heijastelevaa. Kulinaris-

mille tunnusomaisia journalistisia keinoja ovat mm. runsas kuvituksen ja värien käyttö, kerronnan draamaattisuus sekä vaikutelmien ja mielikuvien moninaisuus ja runsaus. Tällaista muotoa noudattaa puhtaimmillaan (lehdistön piirissä) kaupallinen aikakauslehdistö.

Kaupallisen aikakauslehdistön olemassaolon perustana on myyvyys, kyky löytää tuotteille ostokykyistä ja -haluista kysyntää. Tässä tarkoituksessa ne pyrkivät sivuillaan käsittelemään sellaisia elämän ilmiöitä, jotka kiinnostavat mahdollisimman monia ja joilla siis on myös maksimaalinen yleisö. Juuri yleisöjä etsiessään aikakauslehdistö joutuu tutkailemaan tarkoin elämän kulkua ympärillään. Sen on vaikeaa ne teemat, jotka kulloinkin ovat "ilmassa", jotka kiinnostavat ja koskettavat ihmisiä. Tällaisen teeman löytäessään aikakauslehdistö sitten pyrkii "kertomaan enemmän ja yksityiskohtaisemmin", puhumaan ilmiöiden niistä puolista, joita lukijan oma silmä tai korva ei muutoin tavoita.

Voidaan ajatella, että toimiessaan edellä kuvatulla tavalla joukkotiedotus heijastelee todellisuutta "oikein". Se tuo esiin siitä jotakin hyvin mielenkiintoista. Se osoittaa vallalla olevien tietoisuusmuotojen tiloja ja niissä tapahtuvia muutoksia. Voidaan ajatella, että havainnollisuudessaan objektiivinen kulinaristinen journalismi heijastelee myös vallalla olevia terveystietoisuuden muotoja, niiden sisältöjä ja niissä tapahtuvia muutoksia. Se kertoo esim. siitä, missä konteksteissa terveys esiintyy ihmisten elämässä, minkälaisista tietoisuusaineiksista terveystietoisuudet muodostuvat, mitä uusia teemoja tai aineksia terveyteen liitetään jne. Tupakoinnin

osalta puolestaan voidaan ajatella kulnaristisen journalismin heijastelevan kaikkein kaavoittuneimpia tupakointitottumuksia ja -rooleja. Tältä kannalta journalismin "tupakkaprofiilin" tutkiminen olisi tavallaan epäsuoraa tupakointiroolien tutkimista. Tämä voisi olla mielenkiintoista siinäkin mielessä, että näin muodostuvaa kuvaa olisi mahdollista vertailla ihmisten todellista tupakointikäyttäytymistä selvitelleten tutkimusten muodostamiin käsityksiin.

6 ESITUTKIMUS

Sanomalehdistö. - Esitutkimuksellisesti mielessä olemme lueskelleet neljän suomalaisen sanomalehden terveyskirjoittelua vuosilta 1960-1977. Lehdet olivat Helsingin Sanomat (HeSa), Aamulehti (A1), Turun Sanomat (TS) ja Kansan Uutiset (KU). Luimme kustakin lehdestä edellä mainittujen 17 vuoden ajalta kunkin vuoden syyskuun ja maaliskuun kaikki numerot eli jouduimme käymään läpi näin 4080 sanomalehden numeroa. Poimimme näistä lehdistä kaikki terveyttä sivuavat jutut (mainokset ja ilmoitukset jätimme kuitenkin tässä vaiheessa ulkopuolelle). Näistä kirjasimme seuraavat tiedot:

- jutun teema
 - jutun virike, oliko kyseessä toimituksen ideoima juttu vai oliko virike tullut muualta (siis oliko taustalla jokin uutisarvoinen tapahtuma, toimenpide, tms.)
 - jutun laajuus (monelleko palstalle juttu oli taitettu)
 - jutun sijainti lehdessä
 - teeman kesto julkisuudessa eli oliko kirjoittelulla jatkuvuutta
 - kuvituksen käyttö
- Kaiken kaikkiaan haaviimme tart-

tui näin 105 juttua, jotka jakautuivat lehtikohtaisesti taulukon 1 osoittamalla tavalla.

Juttujen teemat jakautuivat lehdittäin taulukon 2 osoittamalla tavalla.

Esitutkimuksen perusteella näyttäisi olevan niin, että lehtien terveyskirjoittelua hallitsee lähinnä kolme teemaa: *tupakka*, *ruoka* ja *liikunta*. Näistä kaikki lehdet kirjoittivat tutkituissa numeroissa eniten. Muista teemoista kirjoittaminen oli satunnaisempaa. Kaikkein oma-aloitteisimpia lehdet olivat kirjoittaessaan oikeista ruokailutottumuksista ja terveydestä. Tätä teemaa käsittelevistä jutuista suurin osa oli toimituksen "omia". Myös liikunta oli teema, johon lehdet varsin usein oma-aloitteisesti tarttuivat. Näitä teemoja varten monilla lehdillä on jo erikoissivut, mikä osaltaan kertoo siitä, että teemat on jo omaksuttu julkisen keskustelun aiheiksi. Niillä on siis jo tietty asema.

Pääsääntöisesti sanomalehtien terveyttä koskeva kirjoittelu on kuitenkin "ulkoa virittyvää" eli juttujen taustalla on yleensä jokin uutisluontoinen tapahtuma tai toimenpide. Terveysteemat näyttävät olevan - esitutkimuksen suppeuden mielessä pitäen - sanomalehdille lähinnä uutisteemoja, teemoja, jotka nostetaan tarvittaessa hetkeksi esiin ja jotka myös yhtä hetkellisesti sammuvat. Koko aiheistosta voitiin raportoida vain yksi teema (Helsingin Sanomissa vuonna 1962 esitelty englantilaiseen tutkimukseen perustuva aihe), joka eli lehdessä yli yhden numeron. Kaiken kaikkiaan uutisoinnin ehdot näyttäisivät olevan ne, joita sanomalehtikirjoittelun kohdalla olisi syytä erityisesti pohtia.

Aikakaulehdistö. - Aikakauleh-

Taulukko 1. Sanomalehdistön terveyskirjoittelun jakautumia 1960-1977

Lehti	Juttujen lukumäärä	Toimituksen ideoimia	Ulkopuolinen virike
HeSa	46	20	26
AL	28	10	18
TS	20	2	18
KU	11	2	9
Yhteensä	105	34	71

distön osalta esitutkimuksessa eriteltiin alustavasti Suomen Terveystieteidenlehden (myöhemmältä nimeltään Kotilääkäri), Kotilieden ja Suosikin terveys/tupakkakirjoittelua. Näistä Suomen Terveystieteidenlehti¹⁰ osoittautui kiinnostavimmaksi ja sen osalta esitutkimuksen keskeisin anti on esitetty seuraavassa. Kotilieden terveyttä ja tupakkaa koskeva kirjoittelu on mielenkiintoinen vertailuaineistona (näiltä osin esitutkimustiedot ovat kuitenkin siinä määrin hajanaisia ja puutteellisia, ettei niitä voi vielä tässä vaiheessa raportoida). Suosikin terveys/tupakkakirjoittelu näyttää olleen varsin vähäistä ja satunnaista eikä jatkotutkimuksia ole järkevää suunnata siihen.

Suomen Terveystieteidenlehti tarjoaa tämän tutkimushankkeen kannalta oivallisen ja kiinnostavan esimerkin siitä, millä tavalla

suomalaisten aikakauslehtien terveystieteidenkirjoittelu on vuosikymmenien kuluessa muuttunut journalististen muotojen muutosten myötä. Lehti on perustettu jo vuonna 1889 ja sen ensimmäisenä päätoimittajana oli Konrad Relander ja julkaisijana Duodecim-seura. Lehden vuosikerta käsitti kuusi numeroa. Ulkoasultaan se oli yhden painoarkin kokoinen (n. A5), niukan asiallinen ja muistutti tyypiltään lähinnä tieteellistä aikakausjulkaisua. Ensimmäisessä numerossaan lehti määritteli toiminta-ajatuksensa seuraavalla tavalla: "...tarkoituksena on terveys-opillisten tietojen levittäminen kansamme kaikkiin kerroksiin. Tunnettu on, että terveydelliset olot maassamme ovat vielä monessa suhteessa hyvin takapajulla. Paljon epäkohtia vallitsee elantotavoissa, paljon turmiota tuottaa usein väärä käsitys terveyden tärkeimmistä-

Taulukko 2. Sanomalehdistön terveystieteidenkirjoittelun teemat 1960-1977

Juttujen teemat	HeSa	AL	TS	KU
tupakka	10	17	11	3
oikeat ravintotottumukset	15	8	3	1
liikunta ja terveys	8	2	-	2
sairaudet	3	-	-	-
päihteen	2	-	2	-
muut	8	1	4	5
Yhteensä	46	28	20	11

kin ehdoista. Rakennustavoissa, asumussuhteissa, vaatetuksessa ym. on paljon korjattavaa. Näistä seikoista on aikakauskirjan tarkoitus antaa neuvoa ja opetusta, samoin kuin yleisen sairaanhoidonkin periaatteista."¹¹

Samana vuoden viimeisessä numerossa Relander kirjoittaa lehden tehtävänä myös olevan antaa tietoa siitä, "miten tauteja voidaan välttää, miten terveys on säilytettävä ja vahvistettava sekä työkyky enennettävä."¹²

Lehden tarkoituksena oli siis jakaa terveyteen ja elämäntapoihin liittyviä yleistietoja sellaisessa muodossa, että "rahvaskin niitä tajuaisi". Lehden kirjoittelulle näyttääkin olleen alkuaikoina luonteenomaista aito kansanvalistuksen henki, pyrkimys kansan syvien rivien sivistys- ja tietotason kohottamiseen terveyteen ja hygieniaan liittyvissä asioissa. Tarkemman kuvan lehden valistusteemoista antaa seuraava luettelo lehden ensimmäisen vuosikerran artikkeleista:

- Kannattaako terveydenhuolto
- Ihmisruumiin lämmöstä ja vaatuksesta
- Bakteerit

- Tarttuuko keuhkotauti
- Miten lapsille käytettävä maito helpoimmin estetään pilautumasta
- Meijerit ja tarttumataudit
- Puhtaudesta huoneissa
- Lassarin tukan lähdön hoitotapa
- Pienten lasten ruokkimisesta
- Tuulettakaa asuinhuoneet
- Vahingoittamaton, helppohintainen unilääke
- Punataudista
- Terveystieteiden tehtävä ja tarkoitus
- Mahakattarrista
- Muutamia huomautuksia hinkuuskästä
- Ravinnosta
- Ihosta ja ihon tavallisimmista taudeista
- Välilattiat taudinsiementen pesäpaikkana
- Keinotekoinen tärykalvo kuuroille

Kirjoitteluteemoissa nousee esille kolme aihepiiriä: asuinolot ja asuinhygienia, ravitsemus ja ravintohygienia sekä tartuntataudit. Nämä muodostivatkin noihin aikoihin "kansanterveystyön" ydinongelmat, joihin valistuksella voitiin - taloudellisten realiteettien sanelemissa rajoissa - vaikuttaa.

Vuoden 1925 vuosikerta poikkeaa jonkin verran lehden ensimmäisestä vuosikerrasta. Olenneimmat muutokset ovat seuraavat:

(1) Lehden ulkoasu on muuttunut. Lehti on kooltaan hiukan suurempi, vuosikerta käsittää 12 numeroa ja yhteensä 182 sivua. Lehteen on ilmaantunut kuvia ja piirroksia (yhteensä 72 kappaletta ko. vuosikerrassa). Uutena piirteenä ovat myös *mainokset*, joita on lähinnä takasivuilla. Yleensäkin mainokset on sijoitettu siten, että ne erottuvat selvästi varsinaisesta tekstistä. Mainostettujen artikkeleiden valikoima käsittää lääkeaineita, silmälaseja, ruoka-aineita, saippuoi-

ta, erilaisia "rohdoksia" sekä WSOY:n julkaisemia terveyden- ja sairaanhoitoa käsitteleviä kirjoja. Mainostettavat artikkelit liittyvät läheisesti lehden käsittelemiin teemoihin.

(2) Lehden kustantajana on nyt WSOY. Tieteellisen seuran julkaisemasta aikakauskirjasta on siistullut kaupallisen kustantamon julkaisema aikakauslehtityyppinen julkaisu. Muutos näkyy lähinnä lehden ulkoasussa (kuvitus, mainokset). Sisällöissään lehti pysyy edelleen suhteellisen uskollisena "kansanvaalistushengelle" eli sen sisällöstä muodostavat edelleen pääosan erilaiset tautien hoito-ohjeet, tarttuvien tautien ennaltaehkäisy samoin kuin asuin- ja ravintohygienian kysymykset.

(3) Myös ajan yleiset aatteelliset tunnot ja virtaukset ovat jonkin verran esillä lehdessä. Koti, uskonto ja isänmaa ilmaantuvat uusina teemoina kirjoitteluun. Urheilun ja voimistelun voimallisempi propagointi aloitetaan myös näihin aikoihin.

Vuoden 1935 vuosikerta poikkeaa edellä esitellystä vuosikerrasta lähinnä seuraavissa piirteissään: (1) Lehden ulkoasu on pääpiirteisään samanlainen kuin vuoden 1925 vuosikerran. Lehden kansilehdet ovat nyt kuitenkin värilliset. Mainosten lukumäärä on jonkin verran lisääntynyt ja mainostettavien artikkeleiden valikoima laajentunut (edellä lueteltujen artikkeleiden lisäksi nyt mainostetaan mm. äitiysliivejä, henkivakuutuksia, parantoloiden palveluja jne.).

(2) Lehden kustantaja on nyt Otava.

(3) Ajan henkisen ilmapiirin vaikutus tulee hyvin esiin seuraavassa lehden esittämässä luonnehdinnassa omasta tarkoituksestaan ja tehtävästään suomalaisessa yhteis-

kunnassa: "Työ terveydellisten olojen parantamiseksi on sellaista työtä, joka tarkoittaa kaikkien kansalaisten ja koko kansan parasta. Sen päämäärä kohoo kaikkien sääty- ja puoluerajojen yläpuolelle. Siksi tällä työllä on aivan erikoinen arvonsa ja oma viehätyksensä. Terveystoimilehti on kaikkien lehti. Sitä luetaan mielellään kaikissa kansalaispiireissä."¹³ Lehti ymmärsi siis itsensä kansan eheyttäjäksi ja yhdistäjäksi tuona syvien yhteiskunnallisten ristiriitojen ja kiihkeiden kansallistuntojen aikana. Paitsi ajan aatevirtausten heijastumana tätä toimintajulistusta voitaisiin pitää myös liiketaloudelliseen kannattavuuteen (ja mahdollisimman laajaan lukijakuntaan) pyrkivän aikakauslehden mainosviestinä. Lehteä ei ole tehty eikä suunnattu millekään suppeille erityisryhmille, se on tarkoitettu kaikille: tilatkaa, lukekaa!

Vuoden 1942 vuosikerta oli seuraava, jonka sisältöjä tutkailimme ja havaitsimme seuraavaa:

(1) Ulkoasu oli tullut hiukan aiempaa monimuotoisemmaksi: mainoksia oli tullut jonkin verran lisää ja mainostajien piiri oli laajentunut entisestään (pankit, Elanto ja sotakirjallisuus). Kansikuvat ovat tuossa vuosikerrassa yleensä isänmaallisiaihteisia ja juttujen joukossa on joitakin sota-aihteisia ja kansallistuntoa nostattavia runoja ja pakinoita. Otsikoinnissa käytetään vaihdellen erilaisia kirjaintyyppejä.

(2) Vuosikerran sisältämät juttutyypit käyvät ilmi taulukosta 3. Sisällön jaottelusta nähdään, että lehden kirjoittelu vielä 40-luvulla pitäytyy varsin tiukasti terveyden ja sairauden kysymyksissä. Myös pyrkimys ajankohtaisten ongel-

Taulukko 3. Suomen Terveydenhoitolehden vuoden 1942 vuosikerran sisältämien juttujen tyypit ja määrät tyypeittäin

Juttutyypit	Lukumäärä
Kysymyksiä ja vastauksia	23
Hermoston ja sielunelämän hoito	20
Sekalaista	18
Tuberkuloosi ja sen vastustaminen	12
Lasten hoito	12
Tavallisimmista taudeista ja sairaanhoidosta	10
Ravinto	8
Yleinen terveydenhoito (tässä käsitellään lähinnä sotilaiden ongelmia sekä takaisin vallatun Karjalan kotien kunnostamista)	8
Sukupuolikysymys	7
Liikunta ja kylvyt	4
Nautintoaineiden käyttö	3
Tapaturmat ja ensiapu	2
Ajatelmia (yhden virkkeen mittaisia mietelmiä)	21
Yhteensä	148

mien käsittelyyn tulee luettelossa selvästi esiin; suurin yksittäinen aihepiiri, jota lehti on käsitellyt, on "hermoston ja sielunelämän hoito". Tämän otsakkeen alla lehti käsittelee pääasiassa sota-ajan sielunhoitoa (esimerkiksi otsikko "Sielullisen tasapainon säilyttäminen sota-aikana"¹⁴ kuvaa hyvin tätä aihepiiriä) ja sodasta aiheutuvia mielen terveydellisiä ongelmia. Kysymyksiä ja vastauksia -palstalla puolestaan annetaan neuvoja terveyden- ja sairaanhoidon mitä moninaisimpiin pulmatilanteisiin.

Vuoden 1955 vuosikerta on kokenut seuraavat muutokset:

(1) Lehden formaatti on suurentunut (n. A4) ja ulkoasu ilmavoitunut. Kuvitusta lehti käyttää kuitenkin edelleen varsin säästeliäästi.

(2) Lehden aihepiiri käsittää nyt kaksi uutta sairausryhmää: sydän-sairaudet ja syöpä.

(3) Lehteen on nyt otettu erilai-

sia koko perheen ratkaistavaksi tarkoitettuja visailutehtäviä; lehti on siis pyrkimässä perhelehdiksi.

1960-luku näyttää merkinneen murrosta terveydenhoitolehden kehityksessä; tieteellisen aikakauslehden muoto murenee lopullisesti ja yleisaikakauslehden hahmo alkaa yhä selvemmin tulla esiin. Tästä murroksesta kertovat seuraavat vuoden 1965 vuosikerran piirteet:

(1) Lehden ulkoasu on muuttunut. Kuvitusta (mustavalkoista) on lisätty huomattavasti, 'julkkikset' ilmaantuvat kansikuviin (aiempien lapsi- ja mainosaiheiden lisäksi) ja mainosten osuus on lisääntynyt entisestään (mainokset on kuitenkin sijoitettu niin, että ne yleensä erottuvat selvästi varsinaisista jutuista).

(2) Lehden sisällössä murros näkyy vielä selvemmin. Lehti ei puhu enää yksinomaan terveyden- ja sairaanhoidosta, vaan se puhuu myös muodista, ruoka- ja kakkuresep-

teistä, se sisältää sarjakuvia, pakinoita ja koko perheen visailuja. Myös kosmetologit ovat päässeet kauneudenhoito-ohjeineen mukaan joihinkin vuosikerran numeroihin. Lehti näyttää siis pyrkivän yleis-aikakauslehdeksi, joka puhuu monista asioista monille yleisöille, joskin se näyttää tavoittelevan erityisesti naisten suosiota. Tässä vaiheessa lehden aikakauslehtimallina lieneekin ollut lähinnä naisten lehti.

1970-luvulle tultaessa Terveystieteiden lehti "aikakauslehtimäistyy" edelleen. Tästä kertovat seuraavat kehityspiirteet:

(1) Lehden ulkoasu on tullut entistä monimuotoisemmaksi. Taittoon kiinnitetään nyt selvästi enemmän huomiota kuin aiemmin ja värikuvat alkavat ilmaantua myös juttujen yhteyteen. Mainoksia on aiempaa runsaammin, ne ovat usein värillisiä ja nyt niitä on sijoiteltu jo myös juttujen lomaan. Värillisten kansikuvien teemoina ovat suosittuja lapsiaiheet, nuori perhe, lapsi ja äiti sekä muutaman kerran myös vähäpukeiset kauniit tytöt. Tämä kertonee jotakin lehden ajattelusta kohdeyleisöstä; nuoret naiset ja perheenäidit näyttäisivät olevan etusijalla, joskin myös isien huomiota tavoitellaan. Kaiken kaikkiaan tämän vuosikerran perusteella näyttäisi siltä, että lehden profiili tai identiteetti ei ole kovin selkiintynyt.

(2) Lehden juttutyypeissä on myös tapahtumassa selvä muutos. Haastattelut (lääkäreiden ja julkisten) ja reportaasit ovat astumassa vanhamuotoisten ja valistuksellisten tieteellis-populaarien artikkeleiden tilalle. Lehdessä on nyt myös 2-4 sivun mittainen "Toimintuksen muistikirja"-palsta, jossa lehti esittelee tuotemerkin maini-

ten mm. vaatteita, kenkiä ja meikkejä. Ruoanlaitto-ohjeiden lisäksi lehdessä saavat nyt tilaa myös kauneudenhoito-ohjeet. Lisäksi lehdessä on runsaasti perhepoliittisia juttuja (avioliiton ongelmat, lasten/nuorten suhde vanhempiin jne.), erilaisten arkipäivän ongelmien sekä seksuaaliongelmien käsitteilyä. Kaiken kaikkiaan jutuisuudessa pyritään "ihmisläheisyyteen" ja niiden luonne on "kvasipsykologisoiva". Lääketieteelliset jutut käsittelevät nyt useimmiten erilaisia erikoisuuksia tai uusia muljastavia keksintöjä. Terveystieteiden lehden ajankohtaisuus 1970-luvulla näyttää siis olevan varsin erilaista kuin lehden perustamisaikoihin. Rahvaan valistamisen idea on häviämässä kaupallissävyytteen ja hiukan sensaatiohakuisen aikakauslehtijournalismin alle.

Vuonna 1975 Suomen Terveystieteiden lehden nimi muuttui Kotilääkäriksi (11. numerosta alkaen). Lehteä kustantaa Yhtyneet Kuvalehdet eli lehti on nyt mukana aikakauslehtien noihinkin aikoihin kovassa makkinoititilassa. Tämä näkyy myös lehden ulkoasussa: sen koko on muuttunut hieman pienemmäksi (nyt se on samanlainen kuin esimerkiksi Apu-lehti), sen taitto muistuttaa yleisaikakauslehtien taittoa, otsikointi on iskevää ja kuvitus runsasta. "Kotilääkäri" päätoimittaja Ritva Laurila luonnehtii uudistettua lehteä seuraavalla tavalla: "Me tuomme nyt lääkärin potilaan luo." Tätä toiminta-ajasta toteutetaan antamalla runsaasti palstatilaa Kotilääkäri vastaa -palstalle, jossa eri alojen erikoislääkärit vastaavat lukijoiden kirjeitse esittämiin kysymyksiin.

Viime vuoden eli vuoden 1980 Kotilääkäri on aiempia paksumpi,

värikkäämpi ja "menevämpi". Lehden otsikointityyli ja taitto on iskevää, kuvan käyttö runsasta ja kansilehdillä hymyilee yhä useammin joku julkisuuden henkilö. Numeron 4/1980 pääkirjoituksessa päätoimittaja Irma Mikkola-Heydemann esittelee lehteä mm. seuraavin sanakääntein: "Eturivin asiantuntijoidemme avulla seuraamme lääketieteen viimeisimpiä saavutuksia kuten tähänkin asit. Mutta kun tilaa on enemmän voimme puhua paljon muustakin." "Paljona muuna" luvataan lisää juttuja ravinnosta, mielenterveydellisistä ongelmista ja kuntoilusta. Lukijoita motivoidaan myös seuraavalla tavalla: "Seuraamalla Kotilääkäreitä pysyt terveyskeskustelussa 'kärryillä'. Uudistuneen Kotilääkärin perimmäinen tarkoitus on mukavassa muodossa parantaa lukijoittensa elämän laatua. Kun tietää enemmän, osaa elää paremmin."¹⁵ Eväiksi terveyskeskustelussa mukana pysyville Kotilääkäri sitten tarjoaa Kauneus-80 -palstaa, Terveys-80 -palstaa, laihduttajakerhoa, Elämisen laatu -palstaa, Arkipäivän psykologia -palstaa, Nuori kysyy -palstaa ja laajaa Kotilääkärin vastaanotto -palstaa. Ruokaohjeita ja julkisten haastattelujakaan ei ole unohdettu.

Nyt voimmekin kysyä, mitä Suomen Terveystieteidenlehdelle on edellä summittaisesti hahmotellun kehitysprosessin kuluessa tapahtunut. Mistä - muusta kuin nimen ja kustantajien muutoksista - tässä kehityskulussa oikeastaan on kyse? Taulukon 4 asetelma antaa ainekset pohdinnalle.

Tämä asetelma, jonka yleinen sisältö on vasta luonnosmainen, tarjoaa esimerkin siitä, *miten journalistiset muodot hahmottavat terveystieteidenlehtien taittoa*. Lehti näyttää

etsivän eri aikakausina itselleen adekvaattia hahmoa. Näitä etsinnän ehtoja määrittää olennaisilta osin se, millä tavalla lehden talous kulloinkin on järjestetty. Kun lehti oli Duodecim-seuran julkaisema, sen ei tarvinnut toiminnassaan tähyillä liiketaloudelliseen kannattavuuteen ja tämä näkyy myös lehden kirjoittelussa. Duodecim-seuran julkaisema Suomen Terveystieteidenlehti näyttää toimineen varsin itsenäisesti ja omilla ehdoillaan. Se pyrki yleistajuisesti valistamaan ja neuvomaan kansaa kaikkein yleisimmissä ja ajalle tunnusomaisimmissa terveydellisissä kysymyksissä. Kun lehti sitten siirtyi asteittain kaupallisen kustannustoiminnan piiriin, alkoi liiketaloudellinen kannattavuus yhä enemmän sanella sen toiminnan rajoja. Tämä johti lehden vähittäiseen aikakauslehtimäistymiseen. Aikakauslehtenä se puolestaan joutui mukautumaan aikakauslehtistön yleisiin toimintaperiaatteisiin,¹⁶ millä taas on ollut välitön vaikutus niin lehden ulkoasuun kuin sisältöihinkin. Lehden ulkoasu muuttui harmaasta, toistensa kaltaisista palstamillimetreistä koostuvasta aikakauskirjasta värikuvien ja suurin iskevin otsikoin levottomasti taitetuksi "kulinaarijournaaliksi". Samalla lehden sisällöt muuttuivat alkuajojen kansanvalituksellisesta opetuksesta ja neuvonnasta kulutushenkiseksi tietopalveluksi. Lehdessä esillä olevan lääketieteellisen tiedon luonne on muuttunut radikaalisti. Vuoden 1889 Terveystieteidenlehdessä puhuttiin lääketieteen arvovalalla kansantajuisesti kaikkein yleisimmistä ja tavanomaisimmista terveysongelmista, kun taas vuoden 1980 Kotilääkärissä lääketiede näyttäytyy joko lääketieteellisinä

aikoina tämän kehitysprosessin valossa. Nämä ovatkin ne kysymykset, joihin jatkotutkimuksissa tulisi aikakauslehtikirjoittelun osalta suuntautua.

Suomen Terveystieteiden/ Kotilääkärin tupakkaa käsittelevä kirjoittelu ei ollut kovin runsasta. Tutkituista kymmenestä vuosikerrasta löytyi kaiken kaikkiaan 35 tupakkaa käsittelevää artikkelia, jotka jakautuivat vuosiker-

erikoisuuksina, uusina keksintöinä tms. tai lääketieteen specialistien tietopalveluna.

Edellä luonnehdittu kehitysprosessi nostaa esiin kaksi kysymystä: (1) voidaanko Suomen Terveystieteiden/ Kotilääkärin tupakkaa käsittelevä journalismin kehityksestä universaalis-analyttisestä universaalis-kulinaristiseksi ja (2) mitkä ovat terveystietouden muodostumisen ehdot eri

Taulukko 4. Suomen Terveystieteiden/ Kotilääkärin tupakkaa käsittelevä kirjoittelu 1889-1980

Muuttuva ominaisuus	Suomen Terveystieteiden/ Kotilääkärin tupakkaa käsittelevä kirjoittelu, 1889	Kotilääkärin tupakkaa käsittelevä kirjoittelu, 1980
Lehtityyppi	tieteellinen aikakauskirja	yleisaikakauslehti
Julkaisija	Duodecim-seura	Yhtyneet Kuvalehdet
Ulkoasu	niukka, taitto yksinkertainen ja rauhallinen, suorastaan monotoninen, otsikointi asiallista, ei kuvitusta, mustavalkoinen, vetoaa rationaalisuuteen, on argumentoiva	vaikutelma pursuava, taitto levoton, runsaasti värejä, otsikointi "iskevää", vetoaa elämyksiin, on aistillinen
Sisältö	yleissivistyksellisiä artikkeleita ajankohtaisista terveyden ja sairauksien kysymyksistä	aihevalikoima laaja, specialistien neuvot yksittäisiin terveystietoihin yleissivistävien artikkeleiden ohella, jopa tiilalla, terveydenhoito tematisoidaan yhä useammin kauneushoidoksi
Mainokset	ei mainoksia	runsaasti värikkäitä mainoksia juttujen lomassa
Toiminta-ajatus	"rahvaan" valistaminen yleistä tietotasoa kohottamalla	"tuo lääkärin kotiin" eli lääketieteen asiantuntijat vastaavat yksittäisten ihmisten ongelmiin tietopalveluperiaatteella; kuluttajien mobiilisuutta

roittain seuraavasti:

Vuosikerta	Tupakkajuttuja
1889	-
1900	1
1925	1
1935	4
1942	3
1955	-
1965	16
1971	2
1975	4
1980 (nrot 1-8)	4
Yhteensä	<u>35</u>

Vuonna 1965 Suomen Terveystieteiden tutkimuskeskuksessa on kirjoitettu poikkeuksellisen paljon tupakasta. Tämä selittyy siitä, että tuolloin lehdessä oli koko vuoden kestävä tupakanvastustuskampanja. Kampanjan ideana oli tupakanvastaisuuden propagointi julkisuuden henkilöiden suulla ja kasvoilla (kaikkiin "julkkisjuttuihin" liittyi aina asianomaisen valokuva). Lehden kussakin numerossa on julkaistu jonkun julkisuuden henkilön (mm. Pauli Nevala, Marion Rung, Katri-Heleena, Lila Koivunen ja Taina Elg) haastattelu, jossa ko. henkilö ilmoittaa: "Minä en tupakoi". Julkkiskampanjan lisäksi kyseisessä vuosikerrassa oli useita tupakan terveydellisiä haittavaikutuksia käsitteleviä artikkelityyppisiä juttuja.

Lehden tupakkakirjoittelun sävyt, erityisesti tupakanvastaisuuden argumentointitavat, näyttävät muuttuneen vuosikymmenien kuluessa jonkin verran. Vuonna 1900 puhutaan erotelleen *kohtuullisesta tupakoinnista* ja *liiallisesta tupakoinnista*, joka ymmärretään *tupakan väärinkäytöksi*. Artikkelissaan "Tupakasta ja sen väärinkäyttämistä" tohtori C. Henie kirjoittaa: "Kun kerran on tupakkaan tottunut

ja sitä nauttii kohtuudella, ei terveysopilliselta kannalta katsoen ole syytä tyyten kieltää sen käyttöä. Nautintoaineena käyttäen voi sillä olla johonkin määrin merkitystäkin, useilla on se aivan 'välttämätön' kohottamaan heidän nautintokykyänsä sekä ruumiillisesti että henkisesti. Nimenomaan kumminkin huomautettakoon, että tupakka yhtä vähän kuin muutkaan nautintoaineet kykenee terottamaan ajatusta selvemmäksi, kuin mitä se luonnostaan on."¹⁷

Tehtyään ensin eron tupakan kohtuukäytön ja väärinkäytön välillä tohtori Henie toteaa tupakan väärinkäytöstä koituvan lukuisia vaaroja terveydelle. Nämä tupakan vaarat selitetään lähes yksinomaan nikotiinista johtuviksi. Henie jatkaa: "Käytännöllisesti katsottuna on se [nikotiini] ainoa myrkyllinen tupakan ainesosa. Nykyajan teollisuus erehtyy tarjotessaan yleisölle, saadakseen sen kannatusta, 'myrkytöntä tupakkaa' ja 'nikotiinista vapaita sikaareja'. Aivan samaa on ajatella kahvia ilman kofeiinia ja viiniä ilman alkoholia."¹⁸

Tupakan (= nikotiinin) vaikutuksina tohtori Henie korostaa ennen kaikkea sen vaikutuksia aivojen ja selkäytimen toimintaan, josta seuraa hermoheikkoutta, unettomuutta, muistin heikentymistä, lihasheikkoutta, pyöräytys- ja vavistuskohauksia. Lisäksi liiallisen tupakoinnin seurauksena voi näkö heikentyä, kuulo huonontua, sydämen toiminta häiriintyä (sydäntykytykset), hengitys vaikeutua, ruoansulatus häiriintyä ja nielun ja keuhkojen ilmatiehyissä voi tapahtua sairaalloisia muutoksia. Nämä vaarat uhkaavat siis tupakan väärinkäyttäjiä. Myös nuorison tupakoinnista ollaan erityisen huolestu-

Kotilääkäri

KOKO PERHEEN TERVEYDENHOITOLEHTI

ISTEET:

NA

**MIKÄ
PELOTTAA
AIRAALASSA**

neita jo tässä vaiheessa.

Vuosien myötä lehden tupakkakirjoittelun sävy näyttää muuttuvan jyrkemmäksi, ajatus kohtuullisesta tupakoinnista katoaa ja tilalle tulee ehdoton tupakanvastai-

suus. Argumentointi muuttu kahdella tavalla: ensinnäkin tupakan *terveydellisten vaarojen selittäminen seikkaperäistyy* ja niistä lähtevä tupakanvastainen argumentaatio hienojyväistyy ja toiseksi *usia, ei-*

terveydellisiä argumentteja ilmaantuu. Viimeksi mainituista ensimmäisinä nousevat esille taloudelliset argumentit ("Me ryyppäämme ja poltamme enemmän kuin vuoden sadon"¹⁹). Lehden kulinarisoitumisen myötä myös erilaiset sensaatioargumentit tulevat esiin ("Tupakka tuhoaa seksielämän"²⁰). Kaiken kaikkiaan vaikuttakin siltä, että tupakoinnin terveydelliset vaarat sinänsä ovat liian tavanomaisia argumentteja tupakoinnin vastustamiseksi aikakauslehtimäistyneessä Terveystieteiden/Lehtien/Kotilääkärissä. Journalistisen muotonsa mukaisesti sen on koetettava löytää 'herkullisempia', uudempia ja ajanmukaisempia näkökulmia tupakointiin. Esimerkkinä tällaisesta uutista näkökulmaa etsivästä argumentoinnista voitaisiin mainita vaikkapa ylilääkäri Rolf Nordmannin puheenvuoro: "Tupakkaa ei tarvitse enää vetää salassa nurkan takana. Tupakointi on nykyään vain tyhmyä, epämuodikasta ja vanhentunutta. Ne, joilla on hallussaan tietoa, lopettavat."

Suomen Terveystieteiden/Lehtien/Kotilääkärin tupakkakirjoittelun alustava analysointi nostaa esiin seuraavan työhypoteesin: näyttäisi olevan niin, että tupakka itsessään ja yksinomaan terveydellisten näkökohtien valossa ei täytä modernin aikakauslehtijournalismin 'uutiskriteereitä'. Päästäkseen julkisuuteen tupakointi on tematisoitava jonkin ajanmukaisen erityisyyden tai näkökulman kautta. Tämä nostaa esiin kaksi näkökulmaa: Ensinnäkin on todennäköistä, että tupakkakirjoittelu kulinarisoituu ja sensaationalisoituu. Miten tämä vaikuttaa yleiseen "tupakkatietoisuuteen"? Toiseksi nousee kysymys tupakkakirjoittelun johdonmukaisuudesta, olennaisten argumenttien

erottamisesta epäolennaisista ja rationaalisten argumenttien esillepääsystä. Näitä kysymyksiä tulisi jatkotutkimuksessa selvittää lähemmin.

Esitutkimuksellisessa mielessä lueskelimme myös muutaman suomalaisen suosiman Jerry Cottonin 60- ja 70-luvuilta. Nämä tarjosivatkin mainioita esimerkkejä tilannetupakoinnista. Luetuista Cottonista hahmottui selvästi neljä erilaista tilannetta, joissa on asianmukaista tupakoida: jännityksen laukeamisen jälkeiset *hermosaunut*, tilanteen kehittymistä odotellessa tapahtuva *norkoilutupakointi*, pulmallisen tilanteen edessä voidaan polttaa *mieltimistupakat* ja aamulla on paikallaan ottaa *aamusavut*. Jerry Cottonin ja muiden vastaavien julkaisujen huolellisempi lukeminen voisi kenties paljastaa muitakin tupakkatilanteita.

VIITTEET

¹RELANDER, Konrad. Pääkirjoitus. *Suomen Terveystieteiden/Lehti*, nro 1, 1889.

²LAURILA, Ritva. Pääkirjoitus. *Kotilääkäri*, nro 11, 1975.

³IDMAN, Irja. *Tupakointia vähentävä terveyskasvatus joukkotiedotuksen kentässä, esitutkimusraportti* (julkaisematon). 1980.

⁴Ks. esim. NORDENSTRENG, Kaarle. *Tiedotusoppi. Johdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimukseen*. Helsinki, Otava, 1978. Samoin CHEESMAN, R. & KYHN, C. *Medvetande, masskommunikation, offentlighet*. Teoksessa CHEESMAN, R. & KYHN, C. (red.). *Masskommunikation och medvetandeproduktion. Nordisk sommeruniversitets skriftserie*, no. 7. København, 1975, s. 9-168.

⁵SIEBERT, F.S. & PETERSON, T. & SCHRAMM, W. *Four theories of the press. The authoritarian, libertarian, social responsibility and Soviet communist concepts of what the press should be and do*. Urbana, University of the Illinois Press, 1956. Myös MIETTINEN, J. & KALLIOMAKI, I. & SUOMINEN, E. *Journalistinen työprosessi*. 2. tark. laitos. Helsinki, Gaudeamus, 1980.

⁶PIETILÄ, Kauko. Joukkotiedotuksen yhteiskunnallisista funktioista. *Tiedotustutkimus*, 2 (3-4), 1979, s. 10.

(Viitteet jatkuvat sivulla 52.)

raportin suhteellisen laajapohjainen käsittely. Varsin kattava kuvaus kokouksesta sisältyy Nordicom Information -lehden syksyn 1980 numeroon (ruotsalaisten kokousraportti).

Caracasin kokous oli vaalikokous, jossa järjestön toimeenpaneivat elimet valittiin. Järjestön johto muuttui kuitenkin varsin vähän. Puheenjohtajana jatkaa edelleen prof. James D. Halloran Englannista. Varapuheenjohtajia on järjestössä kaikkiaan 9, Pohjoismaista Kaarle Nordenstreng Suomesta. Järjestön varsinaisessa toimeenpanevasa elimessä, International Councilissa on 28 jäsentä, Pohjoismaista Olof Hulten Ruotsista (SR) ja Anita Werner Norjasta. Sektioiden presidentteistä (jotka lisäksi ovat International Councilin jäseniä) on Pohjoismaista Olga Linné Tanskasta (DR), joka johtaa sosiaalipsykologista sektiota. Järjestön seuraava kokous pidetään Pariisissa 1982 ja sen teemaksi päätettiin *Joukkotiedotus ja demokratia*.

Kokonaisuutena kokous oli kiintoisa ja tarjosi tutkimusyhteyksien ylläpito- ja kehittämismahdollisuuksia erityisesti latinalaisen Amerikan maihin. Tietenkin myös kokoukseen erikoisuus (niin amerikkalaisvaikutteinen suurkaupunki kuin Caracas onkin) ja isäntien järjestämä vapaa-ajan ohjelma tarjosivat hyödyllistä seurattavaa. Kokouksen myös aineistoa Venezuelan yleisradiojärjestelmästä. Konferenssissa jaoin varsinaisesti jo edelliseen kokoukseen tuotettua tutkimustani "The International Music Industry" (tehty yhdessä Jukka Haar-

man kanssa) etupäässä latinalaisen Amerikan edustajille.

“ “ ”

Kaupallisiin uutisiin liittyvä keskustelu on Suomessa ollut uutisointia ja polemiikkia, vähemmän analyttisyyteen tähtäävää keskustelua ja pohdiskelua. Caracasin matkani yhteydessä allekirjoittaneelle tarjoutui mahdollisuus tutustua New Yorkissa katsojana kaupallisiin uutisiin ja samalla hankkia uutistoimintaan liittyvää kirjallisuutta. Seuraavassa luettelo hyödyllisistä (vähemmän tieteelliset ja vanhemmat on myös otettu huomioon) kirjoista kiinnostuneille. Oma tarkoitukseni on myöhemmin kirjoittaa jotain tämän aiheen tiimoilta.

ALTHEIDE, David J. *Creating reality. How TV news distorts events*. Beverly Hills, Sage Publications, 1977.

EPSTEIN, Edward J. *News from nowhere. Television and the news*. New York, Vintage Books, 1974.

GAHS, Herbert J. *Deciding what's news. A study of CBS evening news, NBC nightly news, Newsweek and Time*. New York, Vintage Books, 1980.

HALBERSTAM, David. *The powers that be. Within the kingdom of the media: how Luce's Time, Paley's CBS, the Grahams' Washington Post & the Chandlers' Los Angeles Times became rich & powerful & changed forever the shape of American politics & society*. USA, Dell Publishing Co. Inc., 1980.

PEARCE, Alan. *How the networks have turned news into dollars*. *TV Guide*, Aug. 23-29, 1980.

POWERS, Ron (presents). *The newscasters. The news business as show business*. New York, St. Martin's Press, 1978.

Martti Soramäki

(Jatkoa sivulta 18.)

⁷PIETILÄ, K., ema., s. 12.

⁸NORDENSTRENG, K., emt.

⁹LISTE, Aili. *Sanomalehdistön rooli ja merkitys tupakkaa koskevan terveystietouden levittämisessä* (julkaisematon käsikirjoitus). 1979.

¹⁰Idean Terveystietolehden erittelystä esitti toimistopäällikkö Matti Rimpelä.

¹¹RELANDER, K., ema.

¹²RELANDER, Konrad. Pääkirjoitus. *Suomen Terveystietolehti*, nro 6, 1889.

¹³*Suomen Terveystietolehti*, nro 11-12, 1935, s. 203.

¹⁴*Suomen Terveystietolehti*, nro 11-12, 1942, s. 289-291.

¹⁵MIKKOLA-HEYDEMANN, Irma. Pääkirjoitus. *Kotilääkäri*, nro 4, 1980, s. 2.

¹⁶Journalismin kehityksessä havaittavasta "yhdennukaistumisen" paineesta, ks. JYRKIÄINEN, Jyrki. *Journalismi ja yhteiskunta. Tutkielma porvarillisen journalistisen perustavista kehitysuunnista ja journalistisen järjestelmän erityytymisestä*. Tiedotusopin lisensiaattitutkielma, Tampereen yliopisto, 1977.

¹⁷HENIE, C. Tupakasta ja sen väärinkäyttämistä. *Suomen Terveystietolehti*, nro 7-8, 1900, s. 107.

¹⁸HENIE, C., ema., s. 109.

¹⁹*Suomen Terveystietolehti*, nro 3, 1935, s. 53.

²⁰*Suomen Terveystietolehti*, nro 5, 1975, s. 4-5.

²¹*Suomen Terveystietolehti*, nro 1, 1975, s. 72.